

— Ти скільки часу вже плануєш лягти в рехаб і відкла-
даєш? — спитав я.

— Але тепер я налаштований серйозно, — відповів він.

— Якщо ти налаштований серйозно, то за два тижні нічого не зміниться.

— Добре, поїхали, — Даня згодився дуже легко. — Добре, що це після весілля.

— Так, добре, — я вийшов з кімнати, а Даня знову взяв-
ся за книжку. Але через кілька секунд він її відклав, дуже швидко підвівся, буквально одним стрибком, з матраца і наздогнав мене в момент, коли я вже майже зачинив двері.

— Виходить, ми втікаємо від війни? — запитав він, за-
ходячи за мною на кухню.

— Ми їдемо дивитися Софію, — відповів я, відкривши знову ноут і збираючись відписати менеджера, що брат їде зі мною.

— Ми втікаємо від війни, — продовжував він. — Звичайно, війна, з однієї сторони, історичний шанс померти з сенсом, а з іншої, померти, як це й було завжди — ні за що.

— Що ти маєш на увазі? — запитав я. Даня в цей час збирався готувати сніданок, діставши сковорідку і яйця.

— Те, що коли люди йдуть на вибори, то вони голосують за покращення життя для себе: майбутній розвиток, соціальний статус. Але коли люди йдуть на війну, то вони йдуть захищати домівку і те розуміння себе в цьому світі, яке вони мають.

— Що тут поганого? — спитав я. — Чому ж померти ні за що?

— Мені здається, — сказав Даня, — має бути абсолютно навпаки. Хоча б з тої простої причини, що у більшості своїй люди не мають ні патріотизму, ні розуміння, для чого вони, окрім як виплатити іпотеку і відправити дитину вчитися в кращий університет, за той, в якому навчалися вони самі. Але коли приходить війна, то ця проста людина йде вмирати за те, чим ніколи не жила, а коли війна

закінчиться, то вона повернеться жити до того самого, чим жила перед цим — іпотеки і оплати навчання дітей.

— Я з тобою не згоден, — відповів я. Через пару секунд роздумів продовжив: — Люди вмирають за свій народ, щоб він не був поневолений ворогом і міг проводити ті самі вибори, на яких люди мають шанс вибрати тих, хто зможе зробити їх життя легшим. І зробити це в своїй країні — в рідному домі.

— Так я це ж і сказав, — засміявся Даня. — Все в цілому зводиться до іпотеки і майбутнього своїх дітей. І до нових виборів.

— Я не розумію, чому вмирати ні за що, — не міг второпати я, що Даня хоче цим сказати. — Не буде ніякої іпотеки і виборів, якщо не буде країни.

— Та тому що, — роздратовано відповідав Даня. — Помирати ні за що означає помирати за ті ідеї, які не сповідуєш в житті, а тільки сповідуєш тоді, коли треба вбити іншого, щоб вижити самому. Інакомислення, яке ми називаємо патріотизмом.

— А помирати з сенсом? — спитав я.

— Це помирати за ті ідеї, без яких ти не можеш жити навіть без війни.

— Тобто люди мають помирати за іпотеку і майбутнє дітей, а не за свободу і свою націю, — припустив я.

— Якщо вибирати, то краще за іпотеку і майбутнє своїх дітей — це хоча б звучить не лицемірно, — зі злобою посміхнувся Даня. — Люди помирають буквально за саме те, за що готові віддати свій голос на виборах. Помирають за свій вибір. В інакшому випадку, вони будуть помирати за те — за що їм скажуть померти. І вбивати так само.

— Я знаю, за що ще варто помирати, — сказав я. — За те, щоб до твоєї домівки, де твоя сім'я живе, не міг прийти ворог і ти не був безсилий їх захистити.

— Однозначно, — відповів Даня. — Особливо тоді, коли твою домівку, де живе твоя сім'я, не руйнує безкарно той,

кого ти вибрав на останніх виборах. І кого ти так само підеш захищати, як тільки відправишся захищати свою сім'ю.

— З твоїх слів виходить, що немає ніякого сенсу захищатися, — сказав я.

— Захищатися сенс є завжди. Немає сенсу захищати тих, хто хоче тебе тільки використовувати.

— Влада завжди використовує народ, — сказав я.

— В тому і трагедія, — відповів Даня. — Як кажуть лікарі: все може бути як отрутою, так і ліками — питання тільки в дозі. Питання тільки в тому, наскільки влада використовує народ. Демократія — це угода між ними про взаємне використання. Все інше — паразитування.

— Це логіка обивателя, — сказав я.

— Нехай так, але народ — це передусім обиватель. Влада має бути зацікавлена захистити обивателя так само, як і він її. Інакше ніяк, — відповів Даня.

— Ти не віриш в наш народ? — запитав я.

— Якщо я в когось і вірю, то це тільки в наш народ, — сказав Даня. І додав іронічно: — Якщо говорити про війни, а не про вибори.

— Що ти вчепився в ті вибори? Ніяк тобі це не дасть спокою, — сказав тепер вже я роздратовано.

— Бо я параноїк, — відповів він з насмішкою. — Але це ще не означає, що в цьому немає сенсу.

Даня повернувся знову в кімнату. Я повернувся до своїх робочих питань. Так тривало до шостої вечора, коли Даня знову з'явився на кухні і запропонував вийти кудись прогулятися. Якщо ще один вечір ми б провели в розмовах на кухні, то я б зійшов з розуму, тому ідея вийти хоч кудись здавалася привабливою. Сподобалося б гуляти по вулицях у таку погоду тільки мазохістам і собачникам. Це стало причиною, що все, що ми змогли придумати — це піти в якийсь бар. Хоча, якби не було Дані в моїй квартирі, я б переглядав який-небудь фільм наодинці з собою, з гарячим

чаєм в руках. Я відчував, що стає важко розділяти з ним побут і починав сумувати за часом, який би міг приділити тільки собі. Чому ж тоді я запропонував поїхати разом в Софію? Напевно, не хотілося в чужій країні відчувати себе самотньо. Може, мені щось підказувала інтуїція. А може, краще подорожувати з тими, хто тобі не байдужий. Чіткої відповіді на це я не знайшов, але в кожному разі попереду були насичені дні.

— Покажеш її інстаграм? — запитував Даня по дорозі до трамваю, після того, як я йому розповів про Оксану з аеропорту.

— Ні, — відповів сухо я.

— В будь-якому випадку ти її бачив наживо. Вже непогано, — говорив він. — Інстаграм — це один із найголовніших світових обманів.

— Тому що там всі не такі, якими є в житті?

— Це дратує, скажи?

— Мене не дратує, — відповів я.

— Я був кращої думки про тебе, — говорив він, згорбившись від холоду в своєму нетеплому пальті.

— Є хоч щось в цьому світі, до чого ти ставишся без скептицизму? — запитав я.

— Треба подумати, — ми деякий час мовчали. Вже підходячи до трамвайної зупинки, коли я уявляв завтрашню зустріч з Оксаною і геть забувся, що запитував, Даня відповів: — До науки.

— Що? А, зрозуміло, — згадав я. — До науки, добре. Ти типовий нігіліст. — Після того, як з мене вилетіло це слово, я зрозумів, що так довго його не чув ніде, що ледве пам'ятав його значення і навіть не розумів, з яких закутків моєї голови воно раптово з'явилося в цей момент. Це було так несподівано для мене, що я навіть повторив його собі пошепки, але повторив достатньо гучно, щоб Даня його почув. Він повернувся, подивився на мене і сказав:

— Прочитай «Біси», може, й ти трохи станеш нігілістом після цього.

— Та відчепися ти від мене з цим... — я не закінчив, тому що ми обидва побачили, як під'їжджає трамвай і побігли до нього. Нам ще потрібно було добратися до зупинки через підземний перехід. Помчали через нього, щоб встигнути.

Ми доїхали до вокзалу на кінцеву, а звідти пройшлися хвилин п'ятнадцять до «Портер-пабу» на Жилианській.

— Могли б вибрати щось краще, — сказав Даня по дорозі.

— Могли б поїхати взагалі в іншу сторону, якщо ми вже йдемо в «Портер». Було б ближче, — відповів я.

— Якщо є вибір між центром і «іншою стороною», то завжди вибирай все, що ближче до центру. Навіть якщо це місце для пролетаріату, — пробурчав Даня, ще більш згорбившись.

— Холодно? — запитав я.

— Завжди, коли тверезий.

Зайшовши всередину, я здивувався, як багато там простору всередині. Я ніколи не був у цьому пабі. Тепер я розумів, що раніше то був завод чи фабрика, а тепер місце, де такі, як ми могли вбити вечір середі. Я так і не зрозумів: це так пусто на фоні просторості чи дійсно там було пусто. Ми сіли на барі, де, крім нас і бармена, не було нікого. Мені навіть цей бар почав подобатися.

— Що будете? — спитав бармен, який на вигляд був нашого віку. Даня замовив собі віскі, а я кухоль пива.

— Знаєш, яка ще ознака того, що паби для простолюдинів? — спитав мене Даня і, не дочекавшись відповіді, сказав: — Тут завжди показують тільки футбол.

— А що мають показувати? — спитав я.

— Немає ні одного пабу на землі, в якому би показували теніс.

— А що теніс є ознакою того, що місце не для простолюдинів?

— Ні, але він не підходить чомусь пабам, — розмірковував Даня. — Чому? Не знаю.

— Він потребує багато уваги, а це не для таких місць.

— Точно, — відповів Даня. — А ще в футболі більше простих емоцій. В тенісі вони більш складні.

— Більш складні?

— Так, особливо в жіночому тенісі. Коли я дивлюся ігри жінок, то, можливо, половина мого задоволення від того, як вони стараються приборкати свої ж власні емоції, граючи не тільки з суперником, а ще і з собою. В чоловічому це не так видно.

— Не знав, що ти любиш теніс.

— Я люблю жіночий. Я люблю його настільки, що іноді заплющую очі і тільки слухаю їх крики від ударів ракеткою по м'ячу. Мене це якимсь чином заспокоює.

— В пабах ти маєш пити, і чим більше — тим краще, і, можливо, ще з кимось вести свою п'яну бесіду. А не витріщатися дві години уважно на тенісисток, — сказав я.

— Чому так, а не інакше? — спитав Даня. — Хоча вести бесіду — це теж в деякому сенсі теніс. Я сьогодні, після нашої розмови вдень, знаєш, що ще подумав?

— Що?

— Що якщо війна все ж таки буде, то що нам робити за кордоном? Чекати? — запитав Даня.

— Думаю, що якщо навіть щось почнеться, то це не затягнеться, — відповів я. — Пару тижнів максимум.

— Може бути так само, як було з Кримом, — несподівано сказав бармен.

— Я теж думаю, що вони налякають, після чого наша влада щось підпише і будуть нові кордони в країні вже без Донецької і Луганської областей, — погодився Даня.

— Не впевнений, що їм саме це потрібно, — сказав бармен.

— Ти думаєш, що буде війна? — втрутився я, запитуючи у бармена.

— Так. А ви думаєте, Україні потрібен був Крим? — спитав він у відповідь. — Я в 2014 році служив там по контракту. В морській піхоті.

— Я звернув увагу, що цей бармен високий, з короткою зачіскою і, було очевидно, він займається спортом.

— Здали Крим? — спитав Даня.

— Здали, навіть не думаючи, — відповів він. — Нас підняли по тривозі і відправили на аеродром. Ми його зайняли і висадка на нього вже була після цього неможлива. Потім поступила команда повертатися в казарму. Вранці на аеродромі вже були росіяни.

— Ну все ж таки трохи подумали, якщо вас спочатку відправили, а потім відвели, то це вже схоже на якийсь процес мислення. Хоча, звичайно, чого очікувати від такої армії, — цинічно роздумував Даня, після чого замовив ще одну порцію віскі.

— Від якої армії? — спитав бармен, наливаючи Дані знову.

— Кинуті всіма. Залишеної і забутої, як непотріб якийсь, — відповів Даня.

— Не поспориш. В ті роки так і було. Навіть дівчата в якомусь третьосортному нічному клубі після того, як я говорив, що служу в армії, починали на мене дивитися, як на безпритульного. Але, точно можу сказати одне: ми з хлопцями були готові захищати аеродром до останнього, — сказав бармен.

— Навіть не сумніваюсь, — сказав Даня. А потім він подивився на мене і додав: — Це те, про що я тобі говорив вдень: ти хоч головою бийся об стіну, але як скаже начальство — так і буде.

— Так, — підтримав Даню бармен.

— То ти думаєш, що все-таки буде війна? — спитав я у нього.

— Схоже на те. Навіть якщо це навчання, то вони затягнулися, щоб залишатися всього лише навчаннями. Якщо це навчання, то навчання для майбутнього вторгнення. Чи як це все розуміти? Не знаю, не хочеться взагалі про це думати, — відповів він.

— Ти підеш служити, якщо призвуть? — запитав я його знову.

— Звичайно, — відповів він. — Мене призвуть в першу чергу. Як резервіста.

Після цього бармен пішов до якогось діда, який всівся з іншого боку бару. Дід теж був у дуже легкому пальті. Напевно живе поруч, подумав я. Потім я озирнувся навкруги. Все так само: дуже просторо і дуже пусто. Стало якось тривожно.